

UMCS

UNIWERSYTET MARII CURIE-SKŁODOWSKIEJ W LUBLINIE

Dr hab. Jarosław Krajka, prof. uczelni | Prodzikan
KATEDRA LINGWISTYKI STOSOWANEJ

Dr hab. Jarosław Krajka, prof. uczelni
Katedra Lingwistyki Stosowanej
Instytut Językoznawstwa i Literaturoznawstwa UMCS

**Recenzja rozprawy doktorskiej mgr Sylwii Niewczas
pt. „A positive aging approach to later-life language learning.**

The Polish older adults’ perspective”

**(Podejście pozytywnego starzenia się w nauczaniu języków obcych w wieku późnej
dorosłości: perspektywa polskich seniorów)**

napisanej pod kierunkiem

**dr hab. Magdaleny Smoleń-Wawrzusiszyn, prof. KUL oraz prof. dr. Merel Keijzer
w Szkole Doktorskiej Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego Jana Pawła II**

Lublin, 2025, maszynopis stron 317

1. Ocena celu naukowego rozprawy i stopnia jego realizacji

Mgr Sylwia Niewczas podejmuje w swojej rozprawie temat bardzo ważny, o dużym potencjale poznawczym, jakim jest badanie specyfiki procesu nabywania języków obcych przez osoby starsze wraz z możliwościami usprawnienia tego procesu. Biorąc pod uwagę zmiany demograficzne, starzenie się społeczeństw, wydłużający się czas życia na emeryturze oraz wzrastającą samoświadomość korzystnego wpływu procesu uczenia się na utrzymanie aktywności intelektualnej osób w dojrzałym wieku, tematyka poruszona w rozprawie jest istotna i zasługuje na dogłębną eksplorację.

Mimo coraz większego zainteresowania glottodydaktyków kształceniem

językowym osób starszych, stan wiedzy na ten temat, zwłaszcza w odniesieniu do najnowszych osiągnięć psychologii, pozostawia wiele do życzenia. W tym kontekście należy rozważyć przedstawioną do recenzji rozprawę doktorską mgr Sylwii Niewczas, obierającą sobie za główny cel kompleksową diagnozę uwarunkowań procesu uczenia się języka angielskiego przez polskich seniorów oraz zaproponowanie możliwości jego usprawnienia przez zastosowanie elementów psychologii pozytywnej.

Oceniając cele naukowe rozprawy i postawione hipotezy, można stwierdzić, że zostały one nakreślone odpowiednio, Autorka stosownie określiła lukę badawczą, a zamysł pracy wypełnia znamiona nowatorskiego sposobu rozwiązania istotnego dla dyscypliny językoznawstwa stosowanego problemu, co w przypadku skutecznej realizacji badań stanowi przesłankę dla uznania ocenianej dysertacji za spełniającą wymogi stawiane rozprawom doktorskim.

Wyżej wymienione cele badawcze zostały zweryfikowane empirycznie z użyciem danych o charakterze zarówno ilościowym jak i jakościowym, w odpowiednio dobranej grupie badawczej. Perspektywa badawcza jest stosownie nakreślona, obejmuje wystarczającą liczebną grupę badawczą, dostarcza dużej ilości danych prowadzących do wieloaspektowej analizy.

Podsumowując tę część recenzji, należy stwierdzić, że Autorka skutecznie zrealizowała zamierzone cele, w szczególności dokonała zebrania, opracowania i zinterpretowania dużej ilości danych, wnioski wyprowadzone w rozprawie są właściwie udokumentowane i w pełni uprawnione, a własne propozycje dydaktyczne (choć nie poddane weryfikacji w badaniu quasi-eksperymentalnym) należy uznać za nowatorskie i godne wdrożenia w kolejnych badaniach.

2. Uwagi do struktury rozprawy i jej zakresu tematycznego

Rozprawa składa się z pięciu rozdziałów. Na część teoretyczną składają się dwa pierwsze rozdziały, odpowiednio poświęcone podstawom teoretycznym starzenia się i omówieniu pojęć późnej dorosłości i koncepcji trzeciego wieku w odniesieniu do najnowszych dokonań glottogeragogiki (Rozdział 1) oraz koncepcjom uczenia się przez całe życie i pozytywnej edukacji jako narzędzi przeciwdziałania marginalizacji seniorów (Rozdział 2). Rozdział trzeci przedstawia kontekst badania wraz z określeniem jego celów, uczestników, procedur zbierania i analizy danych oraz prezentacji wyników. W rozdziale czwartym znaleźć można rezultaty badania poparte stosownymi danymi uzyskanymi z analizy podręczników, obserwacji lekcji, wywiadów fokusowych i ankiety skierowanej do polskich seniorów uczących się języka angielskiego. Rozdział ostatni, piąty, poświęcony jest dyskusji wyników uzyskanych podczas badań własnych w kontekście przywołanej wcześniej wybranej literatury przedmiotu wraz z sugestiami dla praktyków nauczania. Po tekście głównym znaleźć można abstrakt, spis pozycji bibliograficznych oraz załączniki z zastosowanymi narzędziami badawczymi. Dziwi natomiast brak zakończenia – z pewnością nie może go zastąpić abstrakt (najpierw w j. angielskim, potem polskim), który następuje tuż po ostatnim rozdziale pracy.

Kompozycję rozprawy należy ocenić generalnie pozytywnie, Autorka dobrze radzi sobie z trudnym zadaniem zbudowania podstaw teoretycznych dla badań własnych, w szczególności umiejętnie dobierając treści, teorie i modele z zakresu glottodydaktyki i psychologii. W tym miejscu należy jednak wskazać pewne niedociągnięcia strukturalne i braki tematyczne, które w przypadku ewentualnej publikacji rozprawy warto rozważyć:

- Nieco za słabo zarysowana jest perspektywa teorii akwizycji języków obcych w kontekście wieku – Autorka wspomina jedynie w przypisie hipotezę wieku krytycznego (*Critical Period Hypothesis*), nie przytacza jednak badań które doprowadziły do jej odrzucenia (w szczególności w tzw. twardej wersji) i nie podaje powodów (zwłaszcza neurobiologicznych) dla których skuteczne nabywanie języków obcych nie ogranicza się jedynie do okresu do zakończenia lateralizacji.
- Zabrakło odniesienia do głównych teorii akwizycji, zwłaszcza przywołanie behawioryzmu oraz natywizmu w odniesieniu do uczenia się i nauczania języków obcych w późnym wieku byłoby przydatne.
- Rozdział pierwszy zyskałby na wartości poprzez dodanie sekcji o najbardziej popularnych metodach nauczania stosowanych w edukacji dorosłych i seniorów – ciekawe byłoby zwłaszcza spojrzenie bardziej obiektywnym okiem na metodę Callana, metodę Community Language Learning czy podejście zadaniowe.

Mimo wskazanych powyżej pewnych zaniedbań natury strukturalnej, należy podkreślić, że Autorka dosyć umiejętnie radzi sobie z szerokim zakresem tematycznym obranym w rozprawie, w odpowiedni sposób konstruując podbudowę dla badań własnych.

3. Uwagi do doboru i wykorzystania źródeł

Rozprawa odwołuje się do wyjątkowo szerokiej gamy właściwie dobranych źródeł, odzwierciedlających stan myśli naukowej w zakresie glottodydaktyki i psychologii. Stan badań został przedstawiony z zachowaniem konwencji właściwych

pracy naukowej. Liczba źródeł skonsultowanych przy opracowaniu rozprawy jest zaiście imponująca – kilkadziesiąt (!) stron pozycji bibliograficznych bardzo dobrze oddaje wszystkie dziedziny i obszary poruszane w pracy, umiejętnie łącząc dokonania światowej i polskiej glottogeragogiki (Jaroszeńska, Derenowski), uwzględniając przy tym zarówno opracowania kanoniczne (Białystok, Erikson, Knowles) jak i najnowsze trendy badawcze.

Sposób wykorzystania źródeł nie budzi zastrzeżeń. W tym miejscu stwierdzam z całą stanowczością, że Autorka należycie sprostała tak ambitnemu zadaniu, jakim było stworzenie podstaw teoretycznych dla własnych badań empirycznych.

4. Uwagi dotyczące metodologii badań

Badania własne przeprowadzone podczas przygotowania niniejszej rozprawy zostały zaprojektowane i zrealizowane w zgodzie z kanonami metodologii badań glottodydaktycznych. Proces badawczy został właściwie osadzony w istniejącej literaturze przedmiotu. Użyta w rozprawie wielość źródeł danych oraz perspektywa zarówno ilościowa jak i jakościowa nadają rozprawie niezbędny w badaniach glottodydaktycznych walor triangulacji.

W opisie badania (Rozdział 3) brak jednak szczegółowej informacji o sposobie doboru próby badawczej jak również liczby respondentów z poszczególnych Uniwersytetów Trzeciego Wieku (które, nota bene, nie zostały szczegółowo wskazane). Podobnie nie dowiadujemy się z tego rozdziału, jakie kryteria obrano podczas doboru lekcji do obserwacji.

Analizując narzędzia badawcze, niżej podpisany nie jest w pełni przekonany o skuteczności kart obserwacji lekcji o charakterze otwartym (Aneks 1) – wydaje się, że

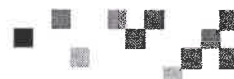

obserwacja skategoryzowana i zamknięte lub pół-zamknięte karty obserwacji mogłyby bardziej skutecznie posłużyć do weryfikacji postawionych hipotez.

Z kolei w kwestionariuszu ankiety (Aneks 3) nieco dziwi otwarty charakter pytań 4d, 4e, 4f, 4g oraz 4h („Które aspekty gramatyki/leksyki i frazeologii/wymowy uważa Pan/Pani za najtrudniejsze?”) – tym bardziej, że praktycznie prawie wszystkie pozostałe pytania tego typu zawierają kafeterię. Zakładanie wiedzy metajęzykowej pozwalającej seniorom na samodzielne wskazywanie konkretnych struktur czy związków frazeologicznych może być mało realistyczne. Dodatkowo drobną niekonsekwencją w ankiecie jest brak paralelności pytań dotyczących wymowy w stosunku do tych odnoszących się do gramatyki oraz leksyki i frazeologii – brak pytania „Które elementy wymowy uważa Pan/Pani za najważniejsze”, z kolei występujące pytanie 4h zawiera tylko element „najtrudniejsze”, a nie zarówno „najtrudniejsze” jak i „najłatwiejsze”, jak ma to miejsce z dwoma pozostałymi podsystemami językowymi.

W rozdziale metodologicznym zabrakło informacji o narzędziu służącym do ewaluacji podręczników (o ile takowe narzędzie zostało użyte) – sekcja 3.3.1 wymienia jedynie zagadnienia, którymi kierowała się Doktorantka. Analiza porównawcza podręczników przy pomocy narzędzi o charakterze zamkniętym (tzw. checklisty) zawierających wyznaczniki w poszczególnych kryteriach nabrałaby bardziej zobiektywizowanego i ilościowego charakteru. Można byłoby wówczas zestawić podręczniki w formie wizualnej z użyciem matryc dla poszczególnych kryteriów, zamiast obecnego (nieco chaotycznego) opisu.

Opis metodologii badania w Rozdziale 3 zyskałby walor kompletności, gdyby Autorka zdecydowała się poświęcić jedną krótką sekcję na kwestie etyczne, zagrożenia i

sposoby ich minimalizacji, co zwyczajowo ma miejsce w relacjach glottodydaktycznych.

Podając wyniki odpowiedzi z ankiety Autorka używa jedynie wartości procentowych, czasem dodając określenie wartościujące, nie podaje jednak liczb bezwzględnych (np. w nawiasie po procentach), co z pewnością pomogłoby czytelnikowi w recepcji wyników badania. Nie zachowuje niestety również konsekwencji w wartościowaniu wyników – dlaczego 12% to „a small percentage” (s. 198), a więc konotacja negatywna lub neutralna, a 15% to już „a noticeable share” (s. 195) z konotacją pozytywną, jeżeli oba wyniki różni prawdopodobnie 2 respondentów (prawdopodobnie 9 vs. 11 osób, choć liczby bezwzględne nigdzie się w rozprawie nie pojawiają).

5. Ocena strony formalno-edytorskiej rozprawy

Autorka należycie stosuje techniki pisanie pracy naukowej. Język pracy jest dojrzały, właściwy pracy naukowej, mgr Niewczas precyzyjnie definiuje opisywane zjawiska. Natomiast pod względem formalno-edytorskim rozprawa przygotowana jest niestety jedynie zadowalająco. Problemy edytorskie, choć niewielkie i przy dokładnej redakcji pracy łatwe do usunięcia, są liczne i irytujące: np. niepotrzebne stosowanie przecinków w odsyłaczach wieloautorских (Avers et al., (2011), błędy ortograficzne (*ludzie starry* (*elderly people*), również w nazwiskach autorów w odsyłaczach (Keizer zamiast Keijzer na s. 16, 83 i 228; Smole-Wawrzuszyn & Niewczas, 2024a na s. 104 czy Wawrzusiszyn & Niewczas, 2024b na s. 243), błędy w kapitalizacji (Ministerstwo pracy i Polityki Społecznej), błędy w użyciu apostrofu (*to investigate third-agers preferences* na s. 112, *the teacher's attitude may also have a profound effect on older adults' and shape their*

general language learning experience na s. 154 czy *teachers' reactions to errors* na s. 154), cudzysłów dolny zamiast górnego (s. 117, 119, 128, 129, 130, w dalszych rozdziałach już nagminnie), cudzysłów prosty zamiast zaokrąglonego (np. s. 199), niepotrzebne słowa lub litery (*The evaluation of teaching materials is mainly done*), przecinki zamiast kropek w ułamkach dziesiętnych (szczególnie na wykresach w Rozdziale 4). Wykres 7 (s. 178) zawiera aż trzy różne błędy – *Acitivity*, ułamek dziesiętny z przecinkiem oraz skalę od 0 do 0,8 dla wartości procentowych – bezcelowe jest podawanie wartości na skali pionowej przy jednoczesnym podawaniu wartości na słupkach (wszystkie wykresy słupkowe w Rozdziale 4). Wykres 11 również zawiera błąd ortograficzny (*corresponence course*). Niestety zdarzają się również błędy gramatyczne (np. *As a follow-up questions, older adults were asked* na s. 213). Należy też większą uwagę zwrócić na użycie spacji (a w zasadzie jej braku) w nazwiskach złożonych, tak jak dwukrotnie w nazwisku Pani Promotor ((Lipińska & Seretny, 2006; Smoleń-Wawrzusiszyn, 2020; Piechota, 2020). As noted by Smoleń-Wawrzusiszyn (2020) na s. 216 czy Słowik-Krogulec (2024) na s. 225. O braku staranności odsyłaczy świadczy również niekonsekwentne podejście do diakrytyków nawet dla tego samego autora – Blanka Klimova z pozycji Kacetl & Klímová oraz Klimova, Toman & Kuca oraz Klimova & Pickhart to, jak się wydaje niżej podpisanemu, ta sama badaczka z Hradca Králové.

Bibliografia pracy oraz system odsyłaczy wewnątrztekstowych są przygotowane starannie, ujednolicone do wybranej konwencji, zawierają wszystkie wymagane dane bibliograficzne, niedociągnięcia na przestrzeni kilkudziesięciu stron bibliografii są raczej niewielkiego kalibru, które można łatwo skorygować na etapie przygotowania rozprawy

do ewentualnej publikacji. Z pewnością należy

- ujednolicić kapitalizację tytułów artykułów i rozdziałów w języku angielskim,
- poprawić (nieliczne) błędy w kapitalizacji tytułów książek w j. polskim (np. *Nauka Języków Obcych. Od Praktyki do Praktyki*),
- konsekwentnie stosować kapitalizację tytułów czasopism anglojęzycznych (np. *International journal of environmental research and public health*, *The journals of gerontology. Series B, Psychological sciences and social sciences*),
- skorygować kursywizację tytułów artykułów (np. *Does bilingualism influence cognitive aging? Annals of Neurology*),
- dopracować interpunkcję adresów bibliograficznych (np. Strategie regulacji złości a obraz siebie u osób starszych, *Psychiatria i psychologia kliniczna*; Ten-year course of cosmic transcendence in older adults in the Netherlands, *The International Journal of Aging and Human Development*),
- dopracować użycie spacji, usuwając te niepotrzebne (np. 31 (1),) oraz dodając wymagane,
- uzupełnić brakujące dane dotyczące artykułów (np. u Escuder-Mollon, P., Esteller-Curto, R., Ochoa, L., & Bardus, M.),
- bardzo dokładnie sprawdzić pisownię nazwisk autorów w spisie bibliograficznym i w tekście – np. w tekście głównym pojawia się zarówno Kacelt jak i Kacetyl, natomiast w bibliografii jest tylko ta druga pisownia, podobnie w tekście występują dwie różne pisownie nazwiska innego autora - Ramirez Gomez oraz Ramirez Gómez,
- ujednolicić pisownię nazw metod – na tej samej stronie (228) można znaleźć

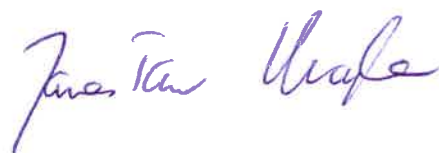
zarówno pisownię *the grammar translation method* jak i *grammar-translation method* (z łącznikiem i bez przedimka).

Istotnym problemem edytorskim, niestety wpływającym negatywnie na recepcję rozprawy, jest niezgodność numerów stron w spisie treści z rzeczywistością. Dla przykładu, bibliografia zamiast na stronie 170 (spis treści) zaczyna się 100 stron dalej.

6. Ocena ogólna pracy jest jednoznacznie pozytywna.

Stwierdzam, że założone cele pracy zostały w pełni osiągnięte. W wyniku właściwie zaprojektowanych, przeprowadzonych i zrelacjonowanych badań empirycznych Autorka uzyskała odpowiedzi na poprawnie sformułowane pytania badawcze, dzięki czemu w warstwie aplikatywnej Jej badania mają wszelkie szanse znacznie przyczynić się do poprawy jakości kształcenia językowego osób starszych poprzez lepsze zrozumienie wpływu osobistych preferencji na przebieg procesu akwizycji, zakładając rzecz jasna całościowe upublicznienie wyników w formie monografii.

Mimo pewnych, drobnych acz licznych, wskazanych powyżej uchybień, głównie w zakresie struktury treści w części teoretycznej oraz warstwy edytorskiej, oceniam pracę doktorską mgr Sylwii Niewczas pozytywnie, jako spełniającą kryteria stawiane rozprawom doktorskim przez Ustawę i stawiam wniosek o dopuszczenie Doktorantki do dalszych etapów przewodu doktorskiego.

Lublin, 14.02.2025 r.

